

Visie op de vakken muzikale opvoeding en plastische opvoeding

1.1 Horen, luisteren, beluisteren - zien, kijken, bekijken - handelen

Eén van de ruimere doelen van de eindtermen is "maatschappelijke redzaamheid" bevorderen. De leerlingen moeten zodanig met de dingen leren omgaan dat ze, wanneer ze er later mee in contact komen, voldoende zelfvertrouwen hebben ontwikkeld en levenskennis hebben opgedaan. Muzikale opvoeding en plastische opvoeding zijn essentieel voor de verwezenlijking van deze ruime maatschappelijke doelstelling. Fundamenteel baseren deze beide expressievakken zich op artistieke en culturele componenten van de samenleving.

Bovendien zijn de massamedia een tweede leerschool geworden. Naast de schoolse vorming bestaat een andere leefwereld met heel eigen trendsettende normen. Muzikale opvoeding en plastische opvoeding als concrete audiovisuele vorming reiken hier de mogelijkheden aan om deze uitersten kritisch te leren integreren. De kritische omgang met klanken en beelden, met persoonlijke uitingen van zichzelf of van anderen, kan men niet louter beschouwen als een vrijetijdsgebeuren buiten de muren van de school. De school beperkt zich niet enkel tot het cognitieve. Expressievakken dienen dus met hun specificiteit in de basisvorming geïntegreerd te zijn.

Het is vanzelfsprekend dat de school niet alleen probeert te beantwoorden aan de gedrags- en leerstofeisen zoals die in de eindtermen worden omschreven: zij moet evenzeer voldoen aan minimale randvoorwaarden voor de vakken muzikale opvoeding en plastische opvoeding. Artistieke "handelingen" worden immers wel eens als storend ervaren in een school.

De overgrote invloed van de media heeft consequenties voor de vakken muzikale opvoeding en plastische opvoeding. De leerlingen moeten handelingsbekwaam worden. De leerlingen kunnen door luisteren en kijken op gevarieerde wijze met zingen en spelen, tekenen en schilderen, enz. omgaan, niet alleen door het verwerven van kennis omtrent muziek- en kunstgeschiedenis, moderne uitingen, actuele evenementen en pop-cultuur, maar evenzeer door zelf te creëren. Leerlingen worden uitgedaagd tot een kritische, bewuste, actieve en weerbare opstelling ten aanzien van de audiovisuele prikkels. Deze houding bereidt de leerlingen er eveneens op voor om de authenticiteit van een creatie te leren begrijpen, ervan te genieten en ze te waarderen, ongeacht de schoonheidsnormen van het ogenblik, de heersende stijl, de mode en de zuiver historische binding.

Muziek en beeldende kunst geven op een bepaalde manier vorm aan ervarings- en gevoelspatronen. Iedereen beleeft dit luisteren en kijken op een individuele manier. De vaardigheid in het luisteren en kijken is echter geen controleerbare of observeerbare handeling. Daartoe dienen de leraars muzikale opvoeding en plastische opvoeding het luisteren en het kijken om te zetten in observeerbare gedragsvormen. Creativiteit en verbeelding komen hier rechtstreeks aan bod, niet vanuit één of andere voorkennis, maar spontaan.

Daarnaast zijn er muzikale en beeldende handelingen waarmee men het functioneren van begrippen kan controleren. Gewaarwordingen worden geuit door zingen, spelen, vormgeven, verwoorden, enz. en eventueel omgezet in begripsgebonden handelingen.

1.2 Een bijdrage tot audiovisuele vorming

De conditionering door de cultuur waarbinnen mensen opgroeien, de conventies binnen zo'n cultuur kunnen hierbij een determinerende rol spelen. De culturele evolutie loopt parallel met de ontwikkeling van de communicatie, zowel in de spreektaal als in de klank- en beeldtaal. Het audiovisuele biedt de mogelijkheid zowel tot universele communicatie als tot individuele expressie. Onze maatschappij evolueert naar een klank-beeld-maatschappij, waarin de audiovisuele boodschap sluimert. Voor een adequaat maatschappelijk functioneren is een vorm van "audiovisuele alfabetisering" noodzakelijk geworden.

Deze alfabetisering kunnen de vakken muzikale opvoeding en plastische opvoeding bewerkstelligen door het intensiveren en differentiëren van de waarneming. De interactie

tussen deze twee disciplines verschaft de leerlingen de middelen waarmee zij toegang krijgen tot een grote diversiteit aan cultuuruitingen. In klank en beeld creëert de mens visies op de wereld en onderzoekt hij de individueel of collectief ervaren werkelijkheid.

Voorstellingsvermogen en verbeeldingskracht spelen daarbij een belangrijke rol. Creëren doet in belangrijke mate een beroep op het leren exploreren en het leren maken van weloverwogen keuzes ten aanzien van middelen en media. Het is een alternatief voor andere wijzen van ordenen en onderzoeken van de werkelijkheid.

Door leerlingen nadrukkelijk te confronteren met de culturele, maatschappelijke en historische context waarin klanken en beelden ontstaan, inclusief hun eigen beleving en handeling, ontwikkelen zij een besef van de wijze waarop muzikale en beeldende waarden, normen en betekenissen functioneren en worden overgedragen. Deze functies hebben betrekking op het maatschappelijk gebruik en misbruik door mensen in verschillende situaties. Naast de eigen visie van leerlingen is ook de visie van anderen van belang. De leerlingen leren op een creatieve, kritische, zelfstandige en sociale wijze omgaan met de functies en betekenissen van cultuur in de samenleving, door zelf handelingsbekwaam te worden en zich ontvankelijk te tonen voor de uitingen van anderen.

2 Funderende doelstellingen

2.1 Muzikale opvoeding

Muziek als universeel verschijnsel situeren.

Door de persoonlijke betrokkenheid met klank, zichzelf positioneren tegenover de vormen, de betekenissen en de functies van de muziek.

Persoonlijke standpunten omtrent de muziek toelichten en deze standpunten vergelijken met de overtuiging van anderen.

Individueel of in groepsverband de verworven vaardigheden vorm geven. Door luisterervaringen klanken vertalen naar nieuwe muzikale uitdrukkingvormen.

2.2 Plastische opvoeding

Beeldtaal als universeel verschijnsel situeren.

Door de persoonlijke betrokkenheid met beeld, zichzelf positioneren tegenover de vormen, de betekenissen en de functies van de beeldende kunst.

Persoonlijke standpunten omtrent de beeldende kunst toelichten en deze standpunten vergelijken met de overtuiging van anderen.

Individueel de verworven vaardigheden vorm geven. Intensiveren en differentieren van de waarneming en vergroten van het voorstellingsvermogen.

3 Selectiecriteria en structuring van de eindtermen

Om leerlingen adequaat te leren functioneren in de moderne maatschappij is een vorm van "audiovisuele alfabetisering" noodzakelijk. Het audiovisueel communiceren is immers een universele informatie- en communicatievorm geworden. Leerlingen moeten greep krijgen op de wijze waarop consumptiegebonden waarden, normen en betekenissen muzikaal en beeldend in de media functioneren en overgedragen worden. Zij moeten tenslotte hun eigen visie en audiovisuele ervaring durven toetsen aan de visie en de ervaring van anderen.

Daarom zullen de eindtermen voor muzikale en plastische opvoeding, ieder vanuit de eigen discipline, bijdragen tot het verwonderend ontdekken van authentieke en creatieve ervaringen van Altamira tot videoclip.

Die eindtermen werden gegroepeerd rond audiovisuele communicatie en expressie. Er werd rekening gehouden met voldoende herkenbare aangrijpingspunten in de leef- en ervaringswereld van de leerlingen.

Alle artistieke handelingen houden een complexiteit van vaardigheden in. Cognitieve, affectieve en motorische aspecten zijn hier in een permanente dialoog gewikkeld. Het herkenbaar gevolg van deze dialoog zijn muzikale, beeldende, verbale en bewegingsuitingen. Deze uitingen zijn het resultaat van een intens moment dat aanzet tot verder kritisch onderzoek van feiten, begrippen, structuren, methodes en attitudes. Vanuit de opgedane ervaring ontstaat de drang om opnieuw te ontdekken, om nieuwe kennisgebieden te exploreren, interesse te betonen, durf en handigheid voor zelfexpressie te verwerven.

Om een voldoende verscheiden aanbod van leeractiviteiten toe te laten werden de eindtermen geclusterd rond begrippen zoals: waarnemen, ontleden, musiceren of vormgeven en verwoorden. Voor muziek komt de nadruk te liggen op de muzikale communicatie en het zoeken en kiezen van klank- en muziekmogelijkheden. De kern van de beeldende vorming is gelegen in het benutten van beeldaspecten waarmee leerlingen hun eigen creatieve werkelijkheid beeldend vorm geven.

4 Coördinatie

4.1 Verticale samenhang

Van het leergebied muzische vorming (beeld, muziek, drama, beweging, media) in het lager onderwijs wordt verwacht dat de leerlingen, naast de verwondering over de wereld die hen omringt, een bewustzijn ontwikkelen van hun zienswijze en gevoelens en dat zij deze gedachten, gevoelens, ervaringen en waarnemingen leren vertolken en verbeelden. Zij leren eveneens de invloed ontdekken van het audiovisuele op hun culturele omgeving. Hiertoe besteden zij aandacht aan beschouwende en producerende activiteiten en kunnen hun mening uiten over kunstzinnige producten. Samen met de vormingscomponenten van de andere leergebieden kunnen zij met plezier en drang naar authenticiteit "het kunstzinnige" wijzigen, aanvaarden, verwerpen, plannen, combineren, waarderen en integreren.

Muzikale opvoeding en plastische opvoeding vervolgen de weg die in de basisschool is ingeslagen: het verruimen van de "zijnservaring". Het is een langzaam proces waarbij de auditieve en visuele ervaring (uiting) wordt verruimd door redeneren en persoonlijk handelen, door de permanente confrontatie met vragen omtrent de "waardering" en de "zelfkritiek" van het persoonlijk creatief handelen. Deze ontlukende zijnservaring wordt getoetst aan de omringende culturele wereld en de prikkels van de audiovisuele cultuur. Het leerproces wordt een zoektocht die door beïnvloeding en imitatie moet leiden tot zin voor en beleving van authenticiteit.

Die zoektocht is de aanzet tot zelfstandigheid, medemenselijkheid, doorzettingsvermogen, brede belangstelling.

Voorbeelden

De leerlingen kunnen na gericht kijken, verbeelding, eigen informatie op een persoonlijke wijze beeldend overdragen. (Lager onderwijs: muzische vorming - beeld, eindterm 1.4.)

De leerlingen kunnen hun gedachten en ideeën door middel van een schets vastleggen. (Eerste graad: plastische opvoeding, eindterm 6.)

De leerlingen kunnen improviseren en experimenteren, klankbronnen en muziekinstrumenten uittesten op hun klankwaarde en in muzikaal (samen)spel daarvan gebruik maken. (Lager onderwijs: muzische vorming - muziek, eindterm 2.2.)

De leerlingen kunnen enkele muziekinstrumenten speels onderzoeken. (Eerste graad: muzikale opvoeding, eindterm 7.)

4.2 Horizontale samenhang

De vakken muzikale opvoeding en plastische opvoeding bieden ruime mogelijkheden voor integratie met andere vakken. Er zijn maximale kansen tot coördinatie met de vakoverschrijdende leergebieden. We beperken ons tot twee voorbeelden, één uit leren leren en één uit opvoeden tot burgerzin.

Voorbeelden

Het inzicht dat in de vorming processen, aanpakwijzen en leerattitudes erg belangrijk zijn, is ook van toepassing op muzikale opvoeding en plastische opvoeding. Vandaar dat er mogelijkheden tot coördinatie zijn met de vakoverschrijdende eindtermen voor leren leren. De leerling evolueert van eenvoudige, bij zijn ontwikkelingsniveau passende vaardigheden, technieken en attitudes tot complexe. Ze zijn zowel toepasbaar op verbale, figuratieve als op ruimtelijke inhoud. Het kan om teksten, schema's, artistieke creaties of werkstukken gaan.

De leerlingen kunnen informatiebronnen adequaat raadplegen: elementen uit audio-visuele en geschreven media gebruiken. (Eerste graad: leren leren, eindterm 7.)

De leerlingen kunnen een eenvoudige interactie tussen beeld en geluid in de media en mediakunst waarnemen en begrijpen. (Eerste graad: muzikale opvoeding, eindterm 4.)

Opvoeden tot burgerzin in de breedste zin van het woord omvat ook het aanbrengen van een aantal attitudes die de grondslag vormen van een participatiebereidheid. Daartoe behoren, naast andere, alvast verdraagzaamheid, luisterbereidheid en zin voor solidariteit.

De leerlingen kunnen op een verdraagzame manier omgaan met verschillen in sexe, huidskleur en etniciteit. (Eerste graad: opvoeden tot burgerzin, eindterm 3.)

De leerlingen kunnen hun persoonlijke mening geven over diverse beeldende creaties uit verschillende culturen (Eerste graad: plastische opvoeding, eindterm 10.)